

FOTO BLAŽ SAMEC

Socialni kapitalizem, kapitalistični socializem, Svoboda Angele Merkel in zastava na Triglavu

Opazke iz junijskega dnevnika Zunanji minister osamosvojitvene in več naslednjih vlad o dneh pred obletnico nastanka države

Bivša nemška kanclerka in predsednica CDU svojo politično filozofijo pojasnjuje z besedno zvezo *socialni kapitalizem*. (Na Kitajskem naj bi imeli *kapitalistični socializem*.) Berem veleznimivi življenjepis Angele Merkel, ki so jo – po vsem videzu – izbrali, ker je prišla iz Vzhodne Nemčije in je poznala komunistični sistem. V drugem delu knjige se njeni odnosi z Rusi (predvsem s Putinom) ohlajajo, vendar kanclerka ugotavlja, da so Evropejci preveč brezbrizni do Rusije.

DIMITRIJ RUPEL

Gledal sem film *Čarovnik iz Kremlja*, v katerem Putina izvrstno igra Jude Law in v katerem francoski producent/režiser Putinu ne prizanaša. Prikazan je kot brezobziren vladar, ki ne prenaša nobenega konkurenta; ki pobija ali se drugače znebi oligarhov. Njegov svetovalec (z izmišljenim imenom Baranov) razloži, da je Jelcin razumel Rusijo v horizontalni, potrebna pa je vertikala, torej avtoriteta in nedotakljivost predsednika. Putin tudi – s pomočjo kriminalcev

Komunisti so vladali s težko roko, z nami se je to končalo, vendar je vladanje v demokraciji bistveno težje kot v diktaturi.

– ogroža Ukrajino in Evropo, ker se čuti mednarodno zapostavljen. Predvsem hoče širiti svojo oblast na Ukrajino, Gruzijo itn. Merklova opisuje, kako so Rusijo izločili iz »G8« po okupaciji Krima.

*

Doživel sem nenavadno prijazen sprejem pri novem zunanjem ministru. Spustili so me v MZZ skozi glavni vhod in pustili parkirati pred vrati ministrovega urada. Tone Kajzer je bil nepričakovano zgovoren, tudi pameten. Glavna stvar naj bi bila slovesnost, ki jo je bila preprečila Tanja Fajon.

Zanimiv članek o slovensko-hrvaških odnosih mi je poslal Igor Grdina.

Sinoči sem dolgo govoril z Grdino o njegovem članku o Slovencih in Hrvatih. To naj bi bilo samo poglavje iz zbirke člankov. Manjka novejše oziroma najnovejše obdobje slovensko-hrvaških odnosov. V času razkroja Jugoslavije smo se namreč bolje razumeli kot prej. Omenil sem mu sestanek z Gotovcem in Goldsteinom januarja 1989 v kavarni Slon in srečanja s Tuđmanom na Otočcu.

Danes sem skupaj s Kacinom nastopil v podkastu, ki ga je – o osamosvojitvi – za *Domovino* pripravil

Luka Svetina. Kacin je seveda podarjal »zmago« nad JLA in vlogo Janše. Jaz sem dodal pomembno vlogo policije/milice in delež Igorja Bavčarja. Sicer sem razložil, da uspeh osamosvojitve ni bil (le) spopad z JLA, ampak mednarodno priznanje. Pripravil sem si bil opomnik s 14 točkami.

Dogodki slovenske državnosti v vzratnem zrcalu (1989–2004) ali konec hladne vojne

• Leta 2004 je Slovenija postala članica EU in Nata.

• 15. januarja 1992 je Slovenija dosegla mednarodno priznanje EU.

• Sovjetska zveza je razpadla konec leta 1991.

• 25. junija 1991 smo v skladu z rezultatom plebiscita razglasili državnost.

• Plebiscitno vprašanje izhaja iz majniške deklaracije (1989).

• To je bil čas slovenske in srednjeevropske pomladi – berlinski zid je padel 9. novembra 1989.

• Majniško deklaracijo smo objavili na javnem zborovanju ZSMS in novih strank/zvez 8. maja 1989.

Konec konca hladne vojne (2014–2026)

• Deset let po letu 2004 – torej 2014 – smo se znašli v novi situaciji: Rusi so okupirali in priključili Krim, to je bil konec zavezništva z Rusijo (G8, Nato Council).

• Leta 2008 je Rusija napadla Gruzijo.

• Med letoma 2014 in 2018 kriza v Ukrajini, sporazuma Minsk 1, Minsk 2.

• Leta 2022 je Rusija začela vojno v Ukrajini.

• Leta 2023 je palestinski Hamas napadel Izrael.

• Leta 2024 je Slovenija priznala Palestino.

• Leta 2026 so ZDA in Izrael bombardirali Iran.

12. junija 2026

Z branjem spominov Angele Merkel *Svoboda* sem skoraj pri koncu. Skozi njene oči je Nemčija vsa leta reševala obstoj Evropske unije. Tako rekoč ni bilo leta, da ne bi bilo finančne ali politične krize. Neugodna je bila kriza Grčije oz. njenih financ, ki jih Grki ne morejo spraviti v red. Zdaj je tu seveda Ukrajina. Že pogajanja o *Minsku I*, kaj šele o *Minsku II* (2015) so bila mučna. Putin je trdil, da ga Nato ogroža, v resnici si skuša povrniti obseg in slavo Sovjetske zveze. Posebno luč na vse to dogajanje meče moja izkušnja z Juščenkom in Sakašvilijem leta 2005, ki sta napovedovala nadaljevanje cvetličnih revolucij, kar naj bi nazadnje odstrelilo Putina. Putin trdi, da je vse te revolucije plačevala Amerika, za to domnevo je imel nekaj argumentov. Ukrajina se je hotela priključiti Zahodu, vendar je v preteklosti dopustila slabitev ukrajinske kulture, jezika, politike. Seveda se Rusi niso držali sporazuma iz

Budimpešte. Mi – zahodnjaki – smo se leta 2008 ustrašili, da gre pomikanje naših vzhodnih meja predaleč in smo na vrhu Nata v Bukarešti leta 2008 zavrnili članstvo Ukrajine in Gruzije. Bush je bil za nadaljevanje osvajanja Vzhodne Evrope, Merklova in drugi Evropejci proti. Sledi kriza s selitvijo narodov/migrantov v Nemčijo, nato navsezadnje ukrajinska vojna in vojna na Bližnjem vzhodu.

Merklova je bila izbrana za kanclerko ravno zato, ker je bila doma iz vzhodne Nemške demokratične republike. Bolje od drugih je vedela, kako je treba ravnati z njo po združitvi, vendar se bralec ne more upreti občutku, da ona in Nemčija pojmujeta Rusijo kot odločilno in pomembno. Skratka, Nemčija brez Rusije težko shaja. Vprašanje je seveda, kako Nemčiji sledijo druge evropske države. Da je seveda evropska povezanost/enotnost važna, ni dvoma.

Ne glede na to, koliko in koliko krat smo/sem pisal/i o prihodnosti Evropske unije, bo treba stvar zgrabiti znova. S Trumpom razpada idilično atlantsko zavezništvo, s Putinom so ogrožene pridobitve konca hladne vojne, Evropa se je torej znašla med kladivom in nakovalom. (Američani pravijo »between a rock and a hard place«.) Na eni strani napadalna stališča Donalda Trumpa, na drugi strani Putin. Vprašanje, ali bosta nastala spet dva bloka ali bodo trije; ali se bo ponovila delitev Evrope na zahodni in vzhodni del, ali bo – če se bo EU primerno organizirala in spravila skupaj evropsko vojsko – nastal trikotnik ZDA – Evropa – Rusija.

Nemčija bo težko shajala brez ruske energije, zato je ključno vprašanje, kaj bo z Ukrajino. Putin hoče ustaviti erozijo, ki se je začela leta 1989, Evropejci si prizadevajo nadaljevati evropsko pomlad, ki je osvobodila Slovenijo, še bolj pa Poljsko, Češko, Slovaško, Madžarsko, Bolgarijo in Romunijo, oziroma hočejo priključiti Ukrajino. Doslej je bilo videti, da to hočejo tudi Američani, vendar dogodki bolj kažejo ameriško usmerjanje v Azijo (Kitajska, Filipini, Južna Koreja, Tajvan), pri čemer ne smemo pozabiti na zavezništvo z Japonsko, Avstralijo in Novo Zelandijo. Imamo kup povezav:

• **trilateralala**: ZDA – Japonska – Južna Koreja (2023)

• **kvadrilateralala**: ZDA – Avstralija – Japonska – Indija (The Quad 2024)

• **Aukus**: ZDA, Avstralija, Združeno kraljestvo (2023–2043)

• **indo-pacifiška četverica, IP4**: Japonska – Južna Koreja – Avstralija – Nova Zelandija

• **samostojna trilateralala (brez ZDA)**: Avstralija – Japonska – Južna Koreja

Že ko sem bil veleposlanik v Washingtonu, so mi generali govorili,

Ko to pišem, se mi ves čas vsiljujejo pomisleki glede smisla in učinka mojega (pa ne le mojega, npr. Omerzovega) pisanja, ki ga je posebno levičarska oblast zatirala ali ignorirala. V bistvu delamo – v korist države – brezplačno. Brezplačno, ampak ne zastonj!

da imajo najbolj moderno orožje na Pacifiku, ne na Atlantiku (v Natu).

*

Ko to pišem, se mi ves čas vsiljujejo pomisleki glede smisla in učinka mojega (pa ne le mojega, npr. Omerzovega) pisanja, ki ga je posebno levičarska oblast zatirala ali ignorirala. V bistvu delamo – v korist države – brezplačno. *Brezplačno, ampak ne zastonj!*

Jernej Hudolin mi je včeraj prinesel zanimivo in po mojem vedenju ne ravno popularizirano knjižico Tine Potočnik *Stadion*, ki se ukvarja s historiatom bežigrskega Plečnikovega stadiona in seveda s politiko, ki je stadion spodbudila. Plečnikov (»orlovski«) stadion je bil leta 1935 prizorišče evharističnega kongresa, nato pa mnogih množičnih športnih in celo političnih prireditev. Tam so aprila 1944 in januarja 1945 prisegali »zvestobo nemškim silam« Rupnikovi domobranci. Mislim, da je stadion v socialističnih časih postal sumljiv in so ga pustili propadati ravno zaradi medvojnih dogodkov. Bežigrajski stadion je bil v svojem zvezdnem času – po zaslugi Plečnika in katoliške športne organizacije Orli – simbol premoči katoliške kulture in politike. Ne morem se znebiti občutka, da so bili protesti bežigrajskih sosedov, ki najbrž še trajajo, v bistvu protikatoliški in proticerkveni.

13. junija 2026

Ko je – kot običajno okrog 11. ure na kavo – prišel Igor Omerza, mi je povedal, da ga je Bavčar povabil, da gresta v Mojstrano na slovesnost v zvezi s postavitvijo slovenske zastave na vrhu Triglava, in naj povabi še mene. Prej nisem nameraval iti, potem pa me je prepričala dobra in zabavna družba. Z Bavčarjevim mercedesom G smo prišli v Mojstrano prezgodaj, Peterleta so pripeljali s posebej oblazinjenim kombijem, ker si je zelo želel govoriti, sicer je težko sedel in še težje stal, ker je ravno prestal operacijo

kolka. Proslava je bila simpatična in privlačna, saj so razvili šestmetrsko zastavo in z njo pokrili celo fasado planinskega muzeja. Govorila sta Peterle in Kacin, Kuntner je na pamet zrecitiral Cankarjev tekst o slovenskem trpljenju v zgodovini.

Pred začetkom in po koncu so prihajali junaki dogodka pred 35 leti. Plezalci, gorski reševalci, »milčniki« ... so »osamosvojiteljem«, tudi meni, stiskali roke, govorili vesele besede, čestitali in tako naprej. Bili so sami naši, torej je bilo navdušenje zanimivo, sicer pa mislim, da se Slovenci nad tem, kar smo storili pred 35 leti, ne pritožujejo. Edino vodja tedanje odprave Brojan je rekel, da so doživeli »pogorišče sanj«. Večinoma so bili vsi zelo pozitivni, kar je pravzaprav razumljivo, saj jim Demos ni nič slabega naredil. Politični konflikti so takrat počivali, revolucije so se končale.

Komunisti so vladali s težko roko, z nami se je to končalo, vendar je vladanje v demokraciji bistveno težje kot v diktaturi. »Kako lepo vas je videti takole skupaj,« je rekla neka ženska, mislim, da je hotela reči, da je »lepo«, pravzaprav neverjetno, da smo še vedno prijatelji po 35 letih. Veliko je že pokojnih, večina slovenskih vlad pa je bila sestavljena z ljudmi iz različnih koncev, edino prva vlada in naslednje Drnovškove in Janševe vlade so ohranile povezave iz časa osamosvajanja. Bili smo kot stari partizani iz oddaje *Še pomni-*

Merklova je bila prepričana, da političnih razlik med vlado in opozicijo ni dopustno razkazovati na mednarodnih srečanjih. »Razlike je treba reševati znotraj, ne v tujini,« je poudarila.

te, tovariši? Sam imam 80 let, Peterle 77, Omerza 75, Bavčar 70, Kacin enako; edino Janša je malo mlajši (67).

14. junija 2026

Da ne pozabim knjig, ki jih berem. Poleg nemških spominskih knjig Helmuta Schmidta (*Kar bi še rad povedal*) in Angele Merkel (*Freedom, Memoirs 1954–2021*) sem nekako sistematično bral *Kardelja* Jožeta Pirjevca in *Memoirs of the Second World War* Winstona S. Churchilla; uporabljam pa še knjigi *Slovenska ljudska stranka – poveza-ve in nasprotja 1918–1946* dr. Albi-na Šmajda in *Čas odločitev* Bojana

Godeše. Poleg omenjenih so tu še knjige Igorja Omerze o Udbi, npr. *Komisarka* (o Marti Kos), ter knjiga Borisa Furlana in Staše Furlan Seaton *Skozi gosto noč, dopisovanje 1951–1957*, ki mi jo je podarila urednica Alenka Puhar.

15. junija 2026

Bivša nemška kanclerka Angela Merkel (2005–2021) je obsežno knjigo spominov nasloвила *Freiheit* (*Svoboda – Freedom*, 2024). V epilogu napiše svoji dve definiciji svobode:

• svoboda potrebuje pogum, da se sooči z neznanimi stvarmi;

• svoboda pomeni sproščenost in dopuščanje sproščenosti pri drugih.

Gre torej po eni strani za napad, po drugi za umik. Ali izzivanje in popuščanje.

V prvem delu knjige avtorica opisuje svoje življenje v Nemški demokratični republiki. Bralec se lahko prepriča, da je bilo marsikaj v tisti deželi podobno jugoslovanskim oz. razmeram v Sloveniji. Podobno kot pri nas so tudi v Vzhodni Nemčiji iskali »tretjo pot« med zavračanjem socializma in zadržanostjo do Zahoda oz. Zvezne republike Nemčije. Merklova razpravlja o *kapitalističnem socializmu* (npr. Kitajska) in o alternativi, ki ji je bližje, o *socialnem kapitalizmu*. Podobno vlogo kot pri nas Udba je v Vzhodni Nemčiji imela »državna varnost« (*Stasi*).

Merklova v zvezi s prvimi volitvami v združeni Nemčiji piše: »Ljudje iz SED (vzhodnonemška komunistična stranka), ki so se perfektno naučili, kako naj se izražajo in obljubljajo luno, so zdaj že spet uspešni.«

Vzhodnonemška preteklost je imela vpliv tudi na združeno Nemčijo, na primer v šolstvu: »Polom NDR je mnoge ljudi pustil v rjoveči praznini; manjkale so jim naučene in doživete vrednote, ki so neobhodne za sožitje v demokratični družbi. Učitelji so morali čez noč sporočati nove vrednote in novo vizijo zgodovine, države in družbe. Mnogi med njimi so imeli pri sebi težave in so imeli malo ugleda med učenci.«

Svoboda sicer govori o političnih in kanclerskih izkušnjah v združeni Nemčiji po letu 2005. Merklova je bila prepričana, da političnih razlik med vlado in opozicijo ni dopustno razkazovati na mednarodnih srečanjih. »Razlike je treba reševati znotraj, ne v tujini,« je poudarila.

Ob nekaterih priložnostih so imeli kanclerkina stranka CDU in socialni demokrati podobna stališča. Olaf Scholz je nekoč dejal kanclerki: »Nasmehnil se je in rekel, da ga veseli, ker CDU namesto običajnih davčnih znižanj predlaga tržno pobudo, ki bi segla naravnost do ljudi in bi pomirila njihove strahove. Že po nekaj minutah sva se stri-

njala ... Kadar bi zaradi ekonomske situacije prišlo do skrajšanja delovnega časa in s tem do znižanja plače, bi njen del pokrila vlada.«

Merklova posveča veliko prostora nemško-ruskim odnosom oz. odnosu s Putinom. Zelo podrobno in natančno je popisan razvoj dogodkov od plinovodov Severni tok 1 in 2 do ruske okupacije Krima in vojne v Ukrajini. Kanclerka si je skupaj s Francozi, Ukrajinci in Rusi (*Normandijski format*) prizadevala za kompromis, tj. za sporazum Minsk, ki bi bil vseeno boljši kot vojna. Merklova proti koncu knjige slabše možnosti za sporazumevanje z ruskim predsednikom pripisuje pandemiji covida-19. Leto ali dve so bili osebni stiki prekinjeni oz. onemogočeni, stiki prek računalnika (*zoom*) pa ne odtehtajo neposrednih pogovorov in prepričevanj. Tu je treba dodati, da se je voditeljica ZRN (2021) poslovila (in da torej v spominih ni prostora za vse, kar si misli o Putinu), predno se je vojna v Ukrajini zares zastrila. Beremo poročilo o vrhu Nata v Varšavi:

»Na vrhu Nata v Varšavi 8. in 9. julija 2016 je prišlo do odločitve, da bomo uporabili mnogonacionalne 'bojne skupine' na Poljskem in v baltskih državah. Leta 2017 je Nemčija prevzela komando bojne skupine v Litvi. Čete so se menjavale vsakih šest mesecev, ker je stalna uporaba vojske v novih članicah po pravilih sporazuma Nato-Rusija prepovedana; in ne glede na napetosti z Rusijo se mi je zdelo pomembno, da se še naprej držimo sporazuma.

Spet smo začutili piš hladne vojne. Tako kot smo počeli v preteklosti po priključitvi Krima, smo tudi zdaj uporabili dvotirni pristop in povezali svoje upanje na diplomacijo kot tudi na okrepljeno odvrčanje.«

Precej prostora Merklova posveča tudi Bližnjemu vzhodu, Izraelu in terorizmu. Nemčija na diplomatski ravni podpira palestinsko-izraelsko rešitev z dvema državama in prenehanje iranskega jedrskega programa. Vendar se je v EU in OZN vzdržala pri glasovanju za Palestino kot državo.

»Izrael, ki je edina demokratična država na Bližnjem vzhodu in ga poleg tega podpira močna civilna družba, je nenehno vojaško ogrožen. Teroristični napadi Hamasa 7. oktobra 2023 so deželo ranili v srce. Namesto da bi v tej situaciji doživeli solidarnost vsega sveta, je Izrael in Jude po vsem svetu, v Nemčiji in mnogih drugih državah kmalu prizadel antisemitizem v obliki hudournika sovražnega govora tako prek elektronskih sporočil kot v javnosti.«

Dr. Dimitrij Rupel je bil zunanji minister v osamosvojitveni in več naslednjih vladah. Je zaslužni profesor Nove univerze.